

ZPRACOVÁNÍ OBILÍ V 8. - 9. STOLETÍ V HOSTOMICÍCH NAD BÍLINOU

PhDr. Alexandra Rusó

Archeologický výzkum v Hostomicích

V roce 2009 a 2010 byly archeologickým výzkumem Regionálního muzea v Teplicích objeveny zbytky slovanské osady z 8. až 1. poloviny 9. století v Hostomicích nad Bílinou. Nalezené zemní objekty, například obilní jámy, ohniště, hliněné pícky, kamenná pec a předměty denní potřeby, náležely osadníkům, kteří si postavili svá obydlí na obou svazích Ptačího údolí, kterým protéká Kladrubský potok.

Dochované stopy po jejich činnosti jsou unikátním dokladem o existenci a způsobu života prvních známých slovanských osadníků na katastru dnešní obce a také vzácným útržkem historie našeho regionu v širším měřítku, neboť nález osady tohoto stáří je v našich dnešních podmínkách již velkou vzácností.

Založení osady

Po předchozí etapě příchodu slovanského etnika k břehům říčky Bíliny 2,7 km JJZ ve 2. polovině 6. a v 7. století, se o století později několik rodin rozhodlo založit osadu v mělkém údolí s protékajícím potokem severně od dnešních Hostomic. Zdejší krajina slibovala možnosti obživy, jejímž základem bylo pěstování obilí a volný chov dobytka. Osadu zpravidla tvořilo 5 – 10 domů, někdy jich mohlo být méně, leckdy zůstalo nové obydlí v krajině také osamoceno.

Polní práce

Založení menšího pole vhodného pro pěstování obilí bylo započato pokácením lesa poblíž osady. Jeho stromy byly vhodné pro stavbu obydlí, odřezky a křoviny se rozmístily na plochu budoucího pole, nechaly se uschnout stejně jako zbylé pařezy odkopané od kořenů a poté byla tato veškerá dřevní hmota zapálena. Popel posloužil k pohnojení zeminy.

sekyra

Po určité době bylo možné tuto plochu „orat“ dřevěným rádlem, které již bylo stále častěji opatřeno namísto dřevěné – železnou radlicí, která usnadňovala rozhrnování půdy. Půda se však jen rozrývala, „oralo“ se mělce. Zapražzen byl hovězí kus.

rádlo

radlice

Sela se zejména pšenice, méně pak ječmen, žito, oves, proso, doplňkově hrách, čočka, vikev. Pole se vláčela a osivo se zahrnovalo nejspíš dřevěnými bránami z proutí a větví nebo z ořezaných stromků, tento organický materiál se však nedochoval.

K okopávání a kypření hlíny, ale i k opracování dřeva, např. k odkornění kmenů, sloužily motyčkovité nástroje, podle potřeby s různě ohnutou dřevěnou násadou.

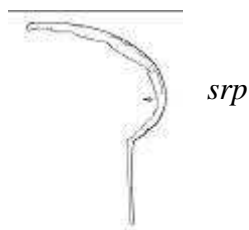

motyčkovité nástroje z osady

Sklizěň

Obilí se sklízelo srpy s odsazenou rukojetí (starší srpy ji odsazenou neměly). Obilí se odřezávalo trochu pod polovinou výšky obilí, zhruba 35 cm nad zemí. Za přijatelný výnos byl považován pětinašobek, za dobrý výnos deseti a více násobek zasetého zrna.

srp

K ostření srpů, nožů a dalších nástrojů, včetně kostěných, sloužily kamenné brousky.

kamenný brousek

Skldování

Své výpěstky, zejména vyláčené obilí, uskladňovali zdejší obyvatelé přes zimu v zásobních jamách různé velikosti – v obilnicích, které byly překryty a zamaskovány proti zvěři i proti případným pobertům a nepřátelské invazi. Jejich stěny byly vypáleny a vymazány hliněnou kaší a vyloženy zbylou slámou ze sklizně. Obilí se sešlapalo a zpravidla utěsnilo příkrovem ze dřeva a slámy a navrch hlínou. K jeho bezprostřednímu zatěžkání pod příkrovem sloužil velký kámen nebo již nepoužívaný kamenný žernov z mlýnku. Není vyloučeno, že žernov v obilní jámě mohl sloužit také jako kultovní předmět, poskytující příslib ochrany zásobám. V představách tehdejších obyvatel mohl žernov zaručovat bezpečné uchování zásob a tím i hojnost budoucí úrody.

fotografie obilní jámy 47/09

Zpracování

Další část obilí byla určena k bezprostřední spotřebě. Pro dosoušení nebo přímo pro pražení obilí sloužily pražnice, neboli velké ploché hliněné pekáče s masivním okrajem, zhotovené z hlíny.

pražnice

Před píčkou nalezenou v Hostomicích ležely také zlomky z hliněné pražnice, na níž se obilí sušilo, pražilo a na níž se také pekly nekvašené placky a chleby

Oheň

Oheň v píce, v ohništi i v kamenné peci byl buďto uchováván, přenášen, nebo se v případě potřeby rozdělával pomocí křesacího kaménku a křesadla neboli ocílky, jak se stalo kdysi před 1200 roky v místě, na které jsme narazily pod metrovým nánosem zeminy. Ocílka byla nalezena přímo na povrchu spadlé kopule pícky, z níž se dochovala za ta staletí jen okrouhlá vrstva červeně propálená mazanice. Křesací kamének byl položen 1 metr vedle pícky. Kaménkem se křesalo o ocílku tak dlouho, až se podařilo jiskrami podpálit troud, připravovaný většinou ze sušeného mechu a dalších přírodních materiálů.

železná ocílka

křesací kamének

Křesací kamének nalezený 1 metr od pícky. Surovina: křemen, místního původu (mineralogicky určil Z. Dvořák, Doly Bílina).

Mletí

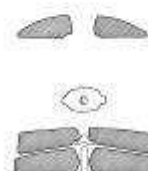
Obilí se semílalo téměř výhradně na ručních rotačních mlýncích. Mlýnek se skládal z horního a spodního kamene tvaru kotouče, s otvorem uprostřed pro osu a s dřevěnou papřicí. Středovým otvorem se vsypalo vymláčené obilí, to propadávalo mezi mlecí plochy obou kamenů, kde je jejich drsné plochy rozmělnili při otáčivém pohybu horního kamene. Ten byl otáčen tak, že kolem jeho obvodu se omotalo lýko, řemen nebo provaz a jeho pomocí se připevnila krátká dřevěná rukojeť, kterou byl horní kámen uváděn do otáčivého pohybu.

obrázek žernovu

Současnými pokusy bylo zjištěno, že 1 kg obilí bylo možné semlít za 20 – 30 minut. Příměsí nečistot a částecek kamene byly minimální.

Schéma uložení mlecích kamenů žernovu →.

Pečení

K přípravě pokrmů kromě ohnišť a hliněných pícek sloužily také kamenné pece, nalézané velmi vzácně, většinou v obydlí. Zbytek takové pece byl nalezen také v Hostomicích.

Horní kámen žernovu (tzv. běhoun), surovina ryolit, kámen z Opárenského údolí (mineralogicky určil M. Radoň, Regionální muzeum v Teplicích).

Kresebná rekonstrukce obydlí s kamennou pecí a přistavěnou nádobou u ní, Roztoky u Prahy →.

Zlomky hrnců nalezené v kamenné peci a poblíž.

Odchod osadníků

Po snížení výnosů zasévaného obilí pod únosnou míru byla pole a osada opuštěna a obyvatelé si našli jiné vhodné místo k sídlení. Zdejší osadníci opustili své teritorium klidně, bez násilného střetu, někdy kolem poloviny 9. století.